

Katolikus Nevelés Kongregációja

A KATOLIKUS ISKOLA
A KARMADIK ÉVEZRED
KÜSZÖBÉN

1997. december 28.

A fordítás alapjául szolgált:
La scuola cattolica alle soglie del terzo millennio,
in *Enchiridion Vaticanum*, 16. kötet, 1842–1862.

Bevezetés

1. A harmadik évezred küszöbén a nevelésnek és így a katolikus iskolának is szembe kell néznie azokkal az új kihívásokkal, amelyeket a társadalom, a politika és a kultúra eredményezett. Különösképpen arra az értékválságra gondolunk, amely – főleg a gazdag és fejlett társadalmakban – széleskörű szubjektivizmusban, erkölcsi relativizmusban, nihilizmusban jelentkezik; ezeket a tömegtájékoztató eszközök is sokszor terjesztik. A mindenre kiterjedő, a társadalmi tudatot átjáró pluralizmus olyan eltérő, sőt egyes esetekben ellentétes véleményrendszereket szül, amelyek végül aláássák az egész közgondolkodást is. A társadalom szerkezetének változásai, a technikai fejlődés alapvető újításai és a gazdaság világméretű összefüggései szerte a világon egyre erősebben meghatározzák az emberek életét. De megfigyelhető egy ellentétes mozgás is: a minden embert érintő fejlődés mellett egyre nagyobb lesz a gazdag és a szegény népek közti különbség, valamint egyre erőteljesebb a fejletlen országokból a fejlettebbekbe zajló népességvándorlás. A társadalom kulturális sokfélesége, a faji, etnikai és vallási keveredés gazdagodást is jelent, de sok új gondot is hoz. A régóta keresztény országokban ehhez járul hozzá még az is, hogy az emberi lét hatékony és meggyőző értelmezésében egyre inkább peremre szorul a keresztény hit mint tájékozódási pont és fény.

2. A nevelés területén a tevékenységek köre kitágult: összetettebb és szakosítottabb lett. A neveléstudományok – amelyek régebben a gyermek tanulmányozására és a nevelő felkészítésére összpontosítottak – most a különböző nem iskolás életkorokra, a nem iskolai nevelési helyzetekre, körülményekre is tekintettel kell, hogy legyenek. Az új követelmények kitágítják a hagyományos kereteket: újat várnak el tartalomban és szakmai felkészültségben, és új nevelési távlatokat és intézményeket kívánnak meg. A nevelés és az iskolai munka így igen nehézé vált napjainkra.

3. Ilyen helyzetben a katolikus iskola bátor megújításra van szükség. Több évszázados gazdag nevelési örökségének elevevnsége akkor mutatkozik meg igazán, ha képes a bölcs megújulásra. Ehhez elengedhetetlen, hogy a katolikus iskola hatékonyak, meggyőzőnek és időszerűnek bizonyuljon. Nem egyszerűen alkalmazkodási készségre van szüksége, hanem missziós lendületre. Ezt kívánja az

evangelizáció alapvető kötelezettsége: megkeresni az embert ott, ahol van, hogy elfogadhassa az üdvösség ajándékát.

4. Ezért a Katolikus Nevelési Kongregáció a 2000. év nagy jubileumának közvetlen előkészületi idejében, az Iskolai Hivatal¹ létrehozásának 30., valamint *A katolikus Iskola* (1977) című dokumentum megjelenésének húszéves évfordulóján ezzel az körlevéllel fordul mindazokhoz, akik az iskolai nevelésben tevékenykednek, hogy megerősítő és reményt ébresztő üzenetet küldjön nekik. Az 1977-es dokumentum célja az volt, hogy a figyelmet ráirányítsa a magát „katolikusnak” nevező és magát katolikusként ajánló iskola² természetére és megkülönböztető jegyeire. Ez a mostani körlevél mindenk előtt örömet fejezi a katolikus iskola gyümölcsöző eredményei láttán, és ugyanakkor szeretne osztozni az iskolák előtt álló nehézségek viselésének terhében is. Hasznosnak tartjuk továbbá, hogy felhívjuk a figyelmet a katolikus iskola néhány alapvető jellemzőjére a II. Vatikáni Zsinat, a Szentatya számos nyilatkozata, a rendes és a különleges Püspöki Szinódusok és Püspökkari Konferenciák, az egyházmegegyei illetékesek, valamint a nemzetközi katolikus nevelési és iskolai szervezetek tanítása, megnyilatkozásai nyomán. Szerintünk a katolikus iskola következő néhány jellemzőjére szükség van ahhoz, hogy a katolikus iskola mind az egyház, mind a társadalom javára hatékonyan végezhesse nevelői munkáját: *A katolikus iskola a teljes emberi személyiség nevelésének helye, ahol is a világos nevelési terv alapköve Krisztus*;³ *egyházi és kulturális azonosságának kialakítása; küldetése a nevelői szeretet; elkötelezettség a társadalom szolgálatában; a nevelői közösséget jellemző nevelési stílus.*

¹ A Katolikus Nevelés Szent Kongregációját, amely a Szemináriumok és Egyetemek Szent Kongregációjának új neve, 1967. aug. 15-én hozták létre a Regimini ecclesiae universae Apostoli Konstitúcióval, és 1968. március 1-jén lépett hatályba (AAS LIX, 1967, 885–928. old.). Három osztálya van, ezek egyike a Katolikus Iskolák Osztálya. Ennek feladata, hogy „továbbfejlessze” a nevelés alapelveit, különösképpen az iskolákban (Vö. II. Vatikáni zsinat „Gravissimum educationis” bevezetője).

² A Katolikus Nevelés Kongregációja: A katolikus iskola 2.

³ Uo. 34.

Örömök és nehézségek

5. Megelégedéssel tekinthetünk vissza arra a szép útra, amelyet a katolikus iskola az elmúlt évtizedekben megtett. Különösen nagyra kell értékelnünk közreműködését az egyház egész világra kiterjedő missziós küldetésének teljesítésében, főleg azokon a vidékeken, ahol semmilyen más lelkipásztori tevékenység nem lehetséges. A katolikus iskola emellett minden nehézség ellenére igyekezett felelősséget vállalni azoknak a különböző népeknek és közösségeknek szociális és kulturális fejlődésében, amelyek közt él, megosztva örömeiket és reményeiket, szenvedéseiket és nehézségeiket; támogatta azt az igyekezetüket is, amellyel az ember és a közösség igazi haladásán dolgoztak. E tekintetben különösen is ki kell emelni a katolikus iskola szolgálatát a kevésbé szerencsés sorsú népek lelki és anyagi fejlődése terén. Nem mulaszthatjuk el méltóképpen értékelnünk a katolikus iskolák eredményeit a pedagógiai és a didaktikai újításokban, valamint sok hívő önzetlen munkáját, főleg azokét, akik akár mint szerzetesek, akár mint világi keresztények hivatásként és igazi apostoli munkaként végzik nevelési tevékenységüket.⁴ Végül meg kell említenünk azt a jótékony támogatást is, amelyet a katolikus iskola az egyetemes lelkipásztori tevékenységnek nyújtott, és ezen belül külön is hangsúlyozzuk azt az érzékeny családpasztorációs gondoskodást, amellyel a szülők és gyermekek közti nevelői kapcsolatot támogatja. Nagy érzékenységgel és lelki finomsággal, egyszerű eszközökkel, de mégis nagyon mélyrehatóan támogatja a katolikus iskola a – főleg a fejlett országokban egyre növekvő számban található – „meggyengült” vagy „gyökértelen” családokat.

6. A katolikus iskolát kétségtelenül érzékenyen érintik – szinte itt sűrűsödnek össze – azok a megoldásra váró kérdések, amelyek az ezredforduló felé haladó nyugtalan korunkat izgatják. A katolikus iskola olyan gyerekekkel és fiatalokkal foglalkozik, akik korunk nehézségei közepette élnek; szembesül olyan tanulókkal, akik semmiféle erőfeszítésre nem hajlandók, nem képesek áldozathozatalra és állhatatosságra, és akiknek – leginkább a családi háttér miatt – nincsenek igazi példaképeik. Ezek a fiatalok nemcsak hogy egyre közböisebbek a vallási élet iránt, nemcsak hogy egyre kevésbé gya-

⁴ II. Vatikáni zsinat: „Gravissimum educationis” 8.

korolják hitüket, hanem elutasítanak mindenféle vallási és erkölcsi befolyást. Számos tanulóban és családjában ehhez olyannyira hozzájárul még az erkölcsi és vallási képzés iránti mély közöny, hogy a katolikus iskolától végső soron csak bizonyítványt várnak, legfeljebb minőségi oktatást és valamiféle szakmai képesítést. Ilyen légkörben a nevelő pedagógiai elkedvetlenedhet, ami csak súlyosbítja manapság amúgy is komoly gondját: az oktatói és nevelői munka egyre nehezebb összekapcsolását.

7. A nehézségek közt politikai, társadalmi és kulturális jellegűek is vannak, és ezek akadályozzák vagy nehezítik a katolikus iskolák látogatását. Oktatási és nevelési terveink teljes értékű érvényesülését megnehezíti a világban terjedő nyomor és éhség drámája, a társadalmi konfliktusok és a polgárháborúk, a városok széthullása, az oly sok nagyváros peremén egyre erősebben terjedő bűnözés. A világ más részein maguk a kormányok azok, amelyek – jöllehet a világ egyre érzékenyebb a demokratikus gondolkodásra és gyakorlatra, valamint az emberi jogok megtartására – intézkedéseikkel mégis akadályozzák, sőt néha lehetetlenné is teszik a katolikus iskolák működését. Más gondok gazdasági eredetűek. Főleg azokban az országokban alakul ki e téren nehéz helyzet, amelyekben a kormányzat semmiféle anyagi támogatást nem nyújt a nem állami oktatási intézményeknek. Ez egyrészt szinte elviselhetetlen anyagi megterhelést jelent azoknak a családoknak, amelyek nem az állami iskolát választják, másrészt igencsak rontja a katolikus iskola túlélési esélyeit. A gazdasági nehézségek – azon túl, hogy komolyan befolyásolhatják a tanári kar megválogatását és megtartását – kirekesztik a katolikus iskolából azokat a diákokat, akiknek a szülei nem rendelkeznek megfelelő anyagi eszközökkel. A tanulók kiválasztásában ezzel viszont egy olyan tényező kerül előtérbe, amely lehetetlenné teszi a katolikus iskola egyik alapelvének megvalósítását: azt, hogy a katolikus iskola mindenki számára elérhető iskola legyen.

Előretékin

8. Ha nem is teljes terjedelemben és mélységben, de végigfutotunk a katolikus iskola örömein és nehézségein. Ezek alapján most azt kell megvizsgálnunk, hogy mivel járulhatna hozzá a katolikus iskola az új nemzedék neveléséhez most, a harmadik évezred küszöbén. Eközben tudatában vagyunk annak, amit II. János Pál ír: „A

világ és az egyház jövője azé a fiatal nemzedéké, amely még ebben a században született, de majd csak a következő évezred első századában lesz érett felnőtté.”⁵ A katolikus iskolának tehát képesnek kell lennie arra, hogy egyrészt a tudás olyan eszköztárát adja a fiatalok kezébe, amelynek birtokában megtalálhatják helyüket a technikai és tudományos ismeretek által meghatározott világban; másrészt pedig – sőt azt is mondhatjuk: elsősorban – nyújtson biztos, keresztény alapokon álló képzést. Meggyőződésünk tehát, hogy amennyiben a katolikus iskola olyan nevelő intézménnyé kíván lenni, amely meg tud felelni a mai világ kihívásainak, akkor néhány alapvető tulajdonságát meg kell erősítenie.

Az emberi személy és annak nevelése

9. A katolikus iskola olyan intézmény, amely a személyért tevékenykedik személyek munkája révén. „Jézus tanításában központi helyet foglal el az anyagi és lelki igényekkel rendelkező emberi személy: ezért a katolikus iskola célja az emberi személy kibontakoztatása.”⁶ E mondat – amikor is rámutat arra, hogy az emberi személy eleven kapcsolatban van Krisztussal – arra emlékeztet minket, hogy Krisztus személyében mutatkozik meg, mi is az emberi személy a maga teljességében. A katolikus iskola tehát – a teljes emberi személy kialakításában közreműködve – az egyház célkitűzésén fáradozik. Teszi mindezt abban a tudatban, hogy minden emberi érték Krisztusban teljeseedik ki és Krisztusban válik eggyé.⁷ Ez a tudat a személyt a katolikus iskola pedagógiai programjának középpontjába állítja, erősíti az iskola nevelési elkötelezettségét, és képessé teszi arra, hogy szilárd személyiségeket neveljen.

10. Korunk társadalmi és kulturális viszonyai könnyen elhomályosíthatják a „katolikus iskola nevelő értékét, ami pedig végső soron az iskola létjogosultságát adja meg, és a valódi apostolkodás területévé teszi”.⁸ Bár az utóbbi években a közvélemény, a nemzetközi

⁵ II. János Pál: „Tertio millenio adveniente” apostoli levele 58.

⁶ Vö. II. János Pál pápa Üzenete az olaszországi katolikus iskolák I. Kongresszusához. in L’Osservatore Romano 1991. nov. 24. 4. lap.

⁷ Vö. A katolikus iskola 35.

⁸ Uo. 3.

szervezetek és a kormányok növekvő érdeklődéssel és nagyobb érzékenységgel foglalkoztak az iskola és a nevelés kérdéseivel, mégis egyre inkább az a tendencia, hogy pusztán technikai és gyakorlati szempontjaira redukálják a nevelést. Maga a pedagógia és a neveléstudomány is inkább a fenomenológiára és a didaktikai gyakorlatra fordított nagyobb figyelmet, mint a nevelés lényegére, amely a valódi értékeket és a gondolkodás horizontját állítja középpontba. A nevelés szétaprózódott, s túl általánosak azok az értékek, amelyekre gyakran hivatkoznak, s amelyekkel kapcsolatban gyors és széles körű egyetértésre lehet jutni – azon az áron, hogy a tartalmat veszélyes homályban hagyják. Ez a gondolkodás az iskolát az állítólagos semlegesség területévé akarja tenni, ami azonban gyöngíti az iskola nevelő erejét, és károsan hat a tanuló képzésére. Könnyen megfedkeznek arról is, hogy a nevelés mindig feltételez és magában foglal egy határozott elképzelést az emberről és az életről. A gyakorlatban az iskolák semlegességének követelése többnyire azt jelenti, hogy a kultúra és a nevelés világából kizárnak minden vallási elemet. A helyes pedagógiai tevékenységnek azonban nyitottnak kell lennie az emberi lét legdöntőbb kérdéseire is: nemcsak a „hogyan”-nal, hanem a „miért”-tel is kell foglalkoznia. Csak így kerülhető el minden tévedés az ún. vegytisztán semleges neveléssel kapcsolatosan, és csak így állítható helyre a nevelési folyamat egysége, amely egység megóvhat attól, hogy elveszünk a sokféle ismeret és készség között, és a személyre összpontosítsunk, annak átfogó, transzcendens és történelmi lényegére. A katolikus iskola az evangélium által ihletett nevelési programmal dolgozik, vagyis arra hivatott, hogy korunk kihívásaira annak biztos tudatában feleljen, hogy „az ember misztériuma a megtestesült Ige fényében ragyog fel”.⁹

A katolikus iskola az egyház szívében

11. Mai bonyolult világunk arról győz meg bennünket, hogy újra meg kell erősödnie a katolikus iskola egyházi azonosságtudatának, hiszen a katolikus iskola katolikus identitásából fakadnak azok a legsajátosabb vonások, amelyek a katolikus iskolát egyházi szolgálatként fogalmazzák meg, és sajátos és hiteles lelkipásztori területté

⁹ II. Vatikáni zsinat: „Gaudium et spes” 22.

teszik. A katolikus iskola részese az egyház evangelizációs küldetésének mint a keresztény nevelés kiváltságos területe. Ebben a tekintetben „a katolikus iskolák egyszerre területei az evangelizációnak, a teljes ember formálásának, az inkulturációnak, valamint a különböző vallású és társadalmi helyzetű fiatalok közti eleven párbeszéd elsajátításának”.¹⁰ A katolikus iskola egyházi jellege az iskolának mint oktatási intézménynek a leglényege. A katolikus iskola mint oktató intézmény igazi és valódi egyházi szolgálatot jelent, melynek tevékenységében „harmonikusan ötvöződik a hit, a kultúra és az élet”.¹¹ Újból nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy ez az egyházi jelleg nem csupán egyik járulékos eleme a katolikus iskolának, hanem legsajátosabb és megkülönböztető minősége, amely nevelő tevékenységének minden mozzanatát alakítja és áthatja, olyan alkotóeleme a katolikus iskolának, amely azonosságának alapja és küldetésének lényege.¹² A nevelőtestület minden tagjának törekednie kell arra, hogy ezt a jelleget erősítse.

12. Ebből az azonosságtudatból kifolyólag a katolikus iskola az egyház megtapasztalásának helye, és alapja a keresztény közösség. Az egyház életében betöltött legsajátosabb hivatásának – hogy ti. az egyház valóban megtapasztalható legyen benne – tehát csak akkor tud megfelelni, ha szervesen beilleszkedik a keresztény közösség pasztorációs tevékenységébe. A katolikus iskola valami egészen különös lehetőséget nyújt arra, hogy ott a fiatalokat a keresztény nevelésre nézve kedvező légkörben lehessen megszólítani. Sajnálatosul kell tudomásul vennünk, hogy bizonyos esetekben a katolikus iskolát nem tekintik a lelkipásztori tevékenységbe beillesztendő szerves alkotórésznek, és gyakran a közösségtől – szinte teljesen – idegen valaminek tekintik. Sürgősen tudatosítani kell ezért a plébániai és az egyházmegyei közösségekben azt, hogy elsősorban ők hivatottak gondoskodni a nevelésről és az iskoláról.

13. Az egyházi köztudatban a katolikus iskolát többnyire olyan vallási intézménynek tekintik, amelyekben szerzetesrendek végzik

¹⁰ II. János Pál apostoli levele: Az afrikai egyház 102.

¹¹ A Katolikus Nevelés Kongregációja: A vallási nevelés a katolikus iskolában 34.

¹² Uo. 33.

nagylelkű munkájukat akár rendi karizmájuk, akár valamiféle sajátos elkötelezettség alapján. Korunkban persze jelentkeznek nehézségek, amelyek nemcsak a rendi hivatások ijesztően gyors számszerű csökkenéséből, hanem olyasféle lappangó, de komoly félreértésekből is fakadnak, amelyek szerint a rendeknek fel kell adniuk a nevelés terén való küldetésüket. Ez a gondolkodás leválasztja az iskolát a lelkipásztori tevékenységről, másrészt pedig arra hivatkozik, hogy nehéz összeegyeztetni a gyakorlati tevékenységet a szerzetesi élet sajátos formáival. A szent rendalapítók termékeny érzékenysége azonban minden érvnél beszédesebben és radikálisabban bizonyítja az ilyesfajta állítások megalapozatlanságát és kétes voltát. Érdemes emlékeztetni arra is, hogy elengedhetetlen a szerzetesek jelenléte a nevelői közösségben, mert ők, „az Istennek szentelt élet emberei különösen képesek hatékony nevelői tevékenységre”,¹³ és példát adhatnak arra, miként is lehet a szerzetesi fogadalmak szellemében, ellenszolgáltatás nélküli teljes önátadásban szolgálni az embertársakat. A szerzetesek, papok és világiak együttes jelenléte „az egyház élő képét mutatja meg a diákoknak, és megkönnyíti az egyház kincseinek megismerését”.¹⁴

A katolikus iskola kulturális identitása

14. A katolikus iskola természetéből adódik nevelési programjának egyik legeredetibb eleme: a kultúra és a hit szintézise. Hiszen a tudás a hit fényében bölcsességgé nemesül, és vízióvá tágul. Ha a tudás és a hit közti kapcsolat mindegyik tantárgy lelkévé válik, akkor megvan az egység a sokféleségben, és magából az iskolai tantárgyból kiindulva egységes szemlélet fogalmazódik meg a világról, az életről, a kultúráról és a történelemről. A katolikus nevelési programban nincs külön ideje az oktatásnak és a nevelésnek, a megismerésnek és a lelki érésnek. A különböző tantárgyak nemcsak a tudás megszerzését célozzák, hanem elsajátítandó értékeket közvetítenek, és igazságokat fedeztetnek fel.¹⁵ Mindez az igazságkeresés légkörében zajlik, ahol is a felkészült, meggyőződéses és következetes ne-

¹³ II. János Pál apostoli levele: „Vita consecrata” 96.

¹⁴ II. János Pál apostoli levele: „Christifideles laici” 62.

¹⁵ Vö. A katolikus Nevelés Kongregációja: A katolikus iskola 39.

velők a tudás és az élet mestereiként – még ha tökéletlen, de mégis vonzó – megjelenítői az egyetlen Mesternek. E nevelési programban mindegyik tantárgy saját, egyedi tartalmával járul hozzá az érett személyiség kialakításához.

„Az oktatásra sürget a szeretet” (Bölcs 6,17)

15. A katolikus iskola sajátos egyházi jegye, hogy mindenki iskolája, és ebből következik, hogy különösképpen a leggyengébbeké. A történelem tanúsága szerint a katolikus nevelő-oktató intézmények nagy része azért jött létre, hogy feleletet adjon a társadalmilag és gazdaságilag hátrányos helyzetben lévő rétegek szükségletére. Nem hat az újdonság erejével, ha azt állítjuk, hogy a katolikus iskolák annak a mélységes nevelői szeretetnek az erejéből jöttek létre, amelyet az egyház a magukra hagyott és nevelés nélkül felnövő gyerekek és fiatalok iránt érzett. Még napjainkban is a világ számos területén az anyagi szegénység az akadálya annak, hogy sok fiatal és gyerek megfelelő emberi és keresztény nevelésben részesülhessen. Másutt a szegénység új formái jelentenek kihívást a katolikus iskolának, amelyeknek ma ugyanúgy, mint régen is gyakran, értetlenséggel, bizalmatlansággal és az anyagi eszközök hiányával kell szembenéznie. A 15. században az orsolyiták vállalták el a szegény családból származó leányok tanítását; később Kalazanci Szent József gyűjtötte össze a Róma utcáin futkosó és lármázó fiúkat; ilyenekkel találkozott De la Salle Szent János Franciaország szegény falvaiban, s ilyeneknek adott menedéket Bosco Szent János. Hasonló fiatalokkal találkozhatunk ma is: olyanokkal, akik nem lelik az élet értelmét, akiket nem lelkesít semmiféle eszmény, akiknek szeme előtt nincs semmiféle érték; olyanokkal, akik már nem ismerik a hit szépségét, akik felbomlott és a szeretetre képtelen családokból származnak, gyakran anyagi és lelki nyomorban élnek, és rabszolgáivá válnak egy olyan társadalom bálványainak, amely csak a munkanélküliség és a peremre szorultság jövőképét villantja fel előttük. Az ilyen új szegények felé fordul ma a katolikus iskola a szeretet szellemében. Ezzel a szenvedélyes szeretettel akarja felajánlani mindenkinek – főleg a legszegényebbeknek és a peremre szorultaknak – egy olyan képzés lehetőségét, amely munkahelyet biztosít, valamint emberi és keresztény nevelést jelent. A régi és a mai szegénység formái között kell a katolikus iskolának abba az ősi egységbe ötvőznie a nevelés szenvedélyes odaadá-

sát és szeretetét, amely Krisztus szeretetének a kifejezője a szegények, a kicsinyek és az igazságot kereső emberek iránt.

A katolikus iskola a társadalom szolgálatában

16. A katolikus iskolát nem lehet úgy tekinteni mint a többi nevelési intézménytől elhatárolt idegen testületet, hanem a politikába, a gazdaságba, a kultúrába, tehát a társadalom egészébe ágyazottan kell vizsgálni. Ezért a katolikus iskolának határozottan szembe kell néznie az újfajta kulturális helyzettel, kritikai szemmel kell vizsgálnia a különböző részleges nevelési programokat. És példának megösztönző erőnek is kell lennie más nevelési intézmények számára mint az egyházi közösség nevelésének előőrse. Így valósul meg a katolikus iskola közoktatási jellege, hiszen a katolikus iskola nem magánkezdeményezés, hanem az egyházi küldetés erejében természeténél fogva közszolgálatot jelent. Közszolgálatot lát el, s bár világosan és határozottan a katolikus hit alapján tevékenykedik, még sincs csupán a katolikusoknak fenntartva, hanem nyitva áll mindazok számára, akik értékelik és elfogadják minőségi nevelésének célkitűzéseit. Ez a nyitottság teljesen világosan látszik a többségükben nem keresztény vidékeken és a fejlődő országokban, ahol a katolikus iskolák kezdettől fogva megkülönböztetés nélkül a társadalmi fejlődést és az emberi személyiség kibontakozását mozdították elő.¹⁶ A katolikus iskolák az állami iskolákhoz hasonlóan közfeladatot látnak el, és ezzel biztosítják a kulturális és nevelési pluralizmust, mindenekelőtt a család jogát annak szabad megválasztásában, hogy milyen irányú nevelést óhajt adni gyermekeinek.¹⁷

17. Ilyen összefüggésben a katolikus iskola őszinte és építő párbeszédet kezdeményez az állammal és a civil társadalommal. A párbeszédnek és az együttműködésnek az alapja a kölcsönös megbecsülés, valamint annak elfogadása, hogy mindegyiküknek megvan a maga sajátos szerepe az ember közös szolgálatában. E cél megvalósítása érdekében a katolikus iskola messzemenően bekapcsolódik az egyes nemzetek oktatási szervezeteibe és az államok törvényhozásába, amennyiben azok készek az emberi személy alapvető jogainak

¹⁶ Vö. „Gravissimum educationis” 9.

¹⁷ Vö. A család jogainak kartája. (Szenszédi kiadvány) 5. cikkely.

elismerésére, kezdve az élet és a vallásszabadság tiszteletben tartásán. Az állam és általában az iskola, tehát nem csak a katolikus iskola, megbízható együttműködése nem annyira az intézményi kapcsolatokon múlik, hanem az emberi személy ama jogának elismerésén, hogy szabad választásának megfelelő, méltányos nevelést kaphasson. Ezt a jogot biztosítja a szubszidiaritás elve.¹⁸ „A közhatalom feladata az állampolgárok szabadságának megvédelme, ezért az osztó igazságosság követelményének megfelelően gondoskodnia kell az állami támogatás olyan szétosztásáról, hogy a szülők lelkiismeretük szavát követhessék, és valóban szabadon választhassák meg az iskolát gyermekik számára.”¹⁹ Nem is annyira ennek az alapvető jognak a formális kinyilvánítása, hanem inkább a nem állami iskolák jogi és pénzügyi elismerése okoz gondot egyes országokban. Magunkénak érezzük II. János Pál pápa nemrég közzétett óháját: „végre konkrét módon meg kell valósulnia a nem állami iskolák igazi egyenjogúságának, amely elismeri nevelési terveik sajátosságait is.”²⁰

A nevelés stílusa a nevelői közösségben

18. Mielőtt összefoglalnánk az elmondottakat, szeretnénk röviden szólni a nevelői közösség stílusáról és szerepéről. Ezt a közösséget a következő személyek alkotják: a tanulók, szülők, nevelők, az adminisztrációt végző és a kisegítő dolgozók.²¹ E tekintetben igen fontos a nevelői közösség légköre és kapcsolatrendszere. A fiatalok életkori fejlődése során fontos a szerepe a példaadó nevelőkkel kialakított személyes kapcsolatnak. Még az ismeretek közlése is hatékonyabb, ha megvan tanár és diák között a személyes érzékenység, a kölcsönös bizalom, valamint következetesek a megnyilvánulások, következetes a stílus és következetesek a hétköznapi viselkedési formák. Komolyan tiszteletben kell tehát tartani az egyének szerepét, de támogatni kell az iskolának mint közösségnek a fejlődését is, hi-

¹⁸ II. János Pál pápa apostoli buzdítása: „Familiaris consortio” 40. Vö. Hittani Kongregáció: *Libertatis conscientia* 94.

¹⁹ „Gravissimum educationis” 6.

²⁰ II. János Pál pápa levele a Piarista Rend generálisához (L’Osservatore Romano 1997. június 28.)

²¹ A Katolikus Nevelési Kongregáció: *A katolikus világi, a hit tanúja az iskolában*. 22.

szen ez korunk iskolájának egyik legnagyobb gazdagsága.²² Figyelembe kell venni azt is, amire már a II. Vatikáni Zsinat is emlékeztet,²³ hogy a katolikus iskola közösségi jellege nem egyszerűen szociológiai fogalom, hanem teológiai. A nevelői közösség egésze arra hivatott, hogy az iskola nevelői célját, a teljes személyiség nevelését a személyek kölcsönös kapcsolatai révén valósítsa meg.

19. A katolikus iskolában „a sajátos keresztény légkör megteremtéséért elsődlegesen a nevelők felelősek – mint a tantestület és mint egyének egyaránt”.²⁴ A nevelésnek igen nagy az erkölcsi súlya, a nevelés egyike a legmagasabb rendű alkotó tevékenységeknek: hisz a nevelő nem holt anyagba, hanem az emberi szellembe vési a tanítást. Hatalmas érték ezért a nevelő és a növendék közti személyes kapcsolatot, amely nem egyszerűen az „adok-veszek” üzleti formára korlátozódik. Végül pedig mindig tudatosítanunk kell, hogy a tanítók és a nevelők egészen sajátos keresztény hivatást élnek meg, és ugyanilyen sajátos részesei az egyház missziós tevékenységének: „elsősorban tőlük függ, hogy a katolikus iskola valóra tudja-e váltani céljait és kezdeményezéseit.”²⁵

20. A nevelői közösségben különlegesen jelentős szerepük van a szülőknek, akik természetadta joguknál fogva elsődlegesen felelősek gyermekeik neveléséért. Manapság azonban sajnos az figyelhető meg, hogy sok szülő ezt az eredendő kötelességét másra ruházza át. Ezért segítenünk kell azokat a törekvéseket, amelyekkel hatékonyan és az igényeknek megfelelően be tudjuk vonni a családokat a katolikus iskola nevelési törekvéseibe.²⁶ A családokkal való rendszeres találkozás és párbeszéd ezért az iskolai nevelés állandó céljai közé kell, hogy tartozzon. Ezt szolgálhatja szülői közösségek működése is, amelyek elősegíthetik a szülők pótolhatatlan személyes segítségét, amely nélkül semmilyen nevelési program nem hatásos.

²² Uo.

²³ „Gravissimum educationis” 8.

²⁴ A katolikus Nevelés Kongregációja: A vallási nevelés a katolikus iskolában 26.

²⁵ „Gravissimum educationis” 8.

²⁶ II. János Pál pápa apostoli buzdítása: „Familiaris consortio” 40.

Összefoglalás

21. A Szentatya igen találóan úgy fogalmazott, hogy az ember útja Krisztusnak és az egyháznak az útja.²⁷ Ez az út nem lehet más, mint amelyen az evangélium azon hirdetői haladnak, akik közben a nevelés nehéz feladatára hívó sürgető felszólítással találkoznak. A katolikus iskolában végzett munka ezért pótolhatatlan, sőt a katolikus iskolákban történő személyi és anyagi befektetések prófétai döntések. A harmadik évezred küszöbén még tisztábban cseng fülünkben a II. Vatikáni Zsinatnak, „az egyház pünkösdjének” felhívása a katolikus iskolákhoz: „A katolikus iskola tehát megtartja rendkívüli jelentőségét a mai viszonyok között is. Sokat tehet ugyanis annak érdekében, hogy az Isten népe betöltse hivatását, elő tudja mozdítani a párbeszédet az egyház és az emberiség között, mindkettőnek javára.”²⁸

Róma, 1997. december 28.
Szentcsalád ünnepén

Pio Laghi
bíboros, prefektus

José Saraiva Martins
Tuburnica címzetes érseke, titkár

²⁷ II. János Pál pápa enciklikája: „Redemptor hominis” 14.

²⁸ „Gravissimum educationis” 8.